

KUTATÁS KÖZBEN

„Kultúr-Tér” – avagy a lokális szempontok helye és szerepe a kulturális fogyasztás folyamatában

A tanulmány a *Regionális Egyetem* kutatás keretében felvett kérdőívek elemzéseinek sorába kapcsolódik, így vezérmotívuma a TÉR fogalma, mely egységbe fűzi az egyes tanulmányokat.

A kérdésfelvetéseink során a tér kétféle értelmezésben jelenik meg: egyfelől, mint a kutatás terepe, azaz az észak-alföldi régió hajdú-bihari és szabolcs-szatmári része, másfelől, mint kulturális tér, melyben a megkérdezettek kulturális fogyasztási szokásait vizsgáljuk. E két tér közt a lokalitás kérdése ver hidat, amennyiben arra keressük a választ, hogy a lokálishoz való kötődés hogyan és mennyiben mutatkozik meg abban a folyamatban, amely során a megkérdezettek a számukra elérhető különféle kulturális termékek közül választanak.

Kiindulópontul az Ifjúság 2000 felmérés azon eredményei szolgálnak, melyek arra mutatnak rá, hogy a fiatalok többsége motiválatlan a kultúra befogadására.¹ E kijelentés már-már magától értetődő, ennek ellenére számos utat nyit meg a vizsgálódó előtt, minthogy jelenséggként több problémakörre tagolható. A lokális-globális fogalompár fontos útjelző lehet a motiválatlanság megértésénél, hiszen ahogyan az országos minta adatai mutatják, a kulturális termékek közti válogatás mikéntjét alapvetően meghatározzák a lokális szinten rendelkezésre álló lehetőségek, amelyek egyaránt megmutatkoznak a kulturális termékek befogadói és kínálati oldalán is.

A kulturális termékek befogadása során megfigyelhető *regionális szakadás* (Budapest-egyéb városok, kisváros-község stb.) nem csupán abból adódik, hogy a települési hierarchiában alacsonyabb/magasabb pozíciót betöltő településeken élő fiatalok előtt álló választási lehetőségek köre szűkebb/tágabb, hanem céljaik is eltérnek egymástól.

Pontosítva tehát a fent feltett kérdést, elemzésünk azt igyekszik feltárni, hogy a harmadfokú képzésben résztvevő, zömében 18–25 éves fiatalok kulturális fogyasztási szokásaiban megjelennek-e a lokálisan rendelkezésre álló kulturális termékek felé való törekvésre utaló vonások, a globálisan elérhető kulturális termékek befogadása mellett/szemben.² Elkülöníthetők-

1 Bauer Béla & Tibori Tímea (2002) Az ifjúság viszonya a kultúrához. In: Szabó Andrea & Bauer Béla & Laki László (eds) *Ifjúság 2000*. Bp., Nemzeti Ifjúságkutató Intézet.

2 Lokálisan rendelkezésre álló kulturális termékeken a regionális, megyei és helyi lapokat, könyveket, illetve televízió csatornák, rádióadók programjait stb. értjük, vagyis amelyek helyi, regionális kezdeményezésre jöttek létre, regionális és helyi vonatkozású információkat közvetítenek valamint a terjesztés tere elsősorban a vizsgált régió. A globálisan rendelkezésre álló kulturális termékek közé az országosan elérhető sajtótermékeket, televízió csatornák és rádióadók műsorait stb. soroljuk, melyek az egész országra vonatkozó és a külföldi információkat közvetítik.

e csoportok e két befogadói attitűd mentén, ahol a lokális és a globális jelzővel felruházott kulturális fogyasztói magatartás a skála két szélső értékét képezi?

Hasznosnak tűnt bevonni olyan tulajdonságot a csoportok kialakítása során, amelyek a lokális kötődés mértékét érzékeltetik. Így vált csoportképző mutatókká a területi mobilitás, amelyet az érettségit adó intézmény székhelye és a jelenlegi képzésnek helyet adó intézmény székhelye közti mozgással mértünk, illetve azzal, hogy a letelepült, felnőtt életforma terepeként megjelölt helyszín milyen irányú elmozdulást mutat a jelenlegi lakóhelyhez képest.

A fenti mutatók alapján négy csoportot különböztethetünk meg aszerint, hogy milyen mértékben tekinthetők mobilisnak, illetve kötődőnek. A négy csoportot az 1. táblázat mutatja be.

1. táblázat: Mobilitási csoportok

	Hol fog élni 10 év múlva?	Intézmények közti mozgás az iskolai pályafutás alatt
Lakóhelyhez kötődő (1)	Ugyanabban a házban fog élni tíz év múlva, ahol most.	Az érettségit adó iskola székhelye és a jelenlegi képző intézmény székhelye egybeesik.
Elvagyódó (2)	Sem jelenlegi lakóhelyén, sem jelenlegi iskolája településén nem szeretne élni.	Az érettségit adó iskola székhelye és a jelenlegi képző intézmény székhelye egybeesik.
Határon túlról érkező, vándorló (3)	Sem jelenlegi lakóhelyén, sem jelenlegi iskolája településén nem szeretne élni. / Nem fontos számára ez a kérdés.	Határon túlról érkezett.
Régióhoz kötődő (4)	Ugyanabban a házban fog élni tíz év múlva, ahol most.	Az észak-alföldi régión belül maradt az új iskola kiválasztása során.

A kultúra közvetítő csatornái

Újságolvasási szokások

Valamennyi mobilitási csoportban a regionális vagy helyi sajtótermékeket olvassák a legtöbben, ezek szolgálnak elsődleges nyomtatott hírforrásul, azaz a világ és az ország eseményeiről, híreiről alkotott kép kialakítása során elsődlegesen egyfajta regionális szűrőn keresztül jutnak el az információk a megkérdezettekhez. (2. táblázat) A lakóhelyhez kötődők és az elvagyódók csoportjában a legmagasabb ez az olvasottsági arány, a régióhoz kötődők és a határon túlról érkezők között csekély az eltérés, náluk alacsonyabb a helyi napilapok olvasottsága. A regionális napilapok közül elsősorban a Hajdú-Bihari Naplót és a Kelet-Magyarországot választották. A diákok újságolvasási szokásait tükröző rangsorban a következő helyen az országosan megjelenő bulvár napilapok állnak (12–12 százalék), illetve a női magazinok (a regionális kötődésű csoport esetében, ez az arány 12 százalék).

Érdeemes a sikerlista sereghajtóit is szemügyre vennünk! A lakóhelyhez kötődő csoportban csupán egy válaszadó jelölt meg országos hetilapot, mint rendszeresen olvasott újságot. Így még a hirdetési újságok is előkelőbb helyre kerültek olvasottság tekintetében ebben a csoportban. Az elvagyódók esetében a legmagasabb az országosan megjelenő hetilapok olvasottsági aránya, míg a másik két csoport esetében nem született ilyen válasz.

Az újságolvasás elsősorban hírolvasás, s a válaszadók többségénél csupán másodlagos az elmélyültebb, megfontoltabb újságolvasás, mely a napi hírek mögé a hírek háttérét szolgáltatná. Levonhatjuk azt a következtetést, hogy a diákok elsősorban a hírértékét tekintve alacsonyabb presztízsű lapokat veszik kézbe rendszeresen, az országos lapokkal szemben a regionálisan megjelenő orgánumokat részesítik többen előnyben.

2. táblázat: Újságolvasási szokások mobilitási csoportonként

	Mobilitási csoportok				
	Lakóhelyhez kötődő	Elvagyódó	Határon túli, helykereső	Régióhoz kötődő	Összesen
Milyen újságokat olvas?					
Regionális, helyi napilap	92	93	31	39	255
Országos napilap	12	6	14	4	36
Országos hetilap	1	3	0	0	4
Bulvár napilap	25	22	7	6	60
Bulvár hetilap	7	6	5	0	18
Női magazin	14	19	0	10	43
Férfi magazin	4	9	0	3	16
Tévéújság	6	5	7	4	22
Hirdetési újság	3	1	0	0	4
Informatika	3	3	0	0	6
Autó-motor	7	8	0	0	15
Sport	8	11	11	3	33
Ifjúsági magazin	2	2	0	0	4
Egyéb	11	14	0	6	31
Olvas újságot, de nem említi mit	5	3	6	3	17
Összesen	200	205	81	78	564

Rádió-hallgatás, tévénézés

A rádióhallgatás mindennapos tevékenység, mely több órát tölt ki – valamennyi csoportban 80 százalék feletti az igennel válaszolók aránya arra a kérdésre, hogy hallgat-e rádiót (3. táblázat). Az egyes adók népszerűségét vizsgálva láthatjuk, hogy a kereskedelmi, zenei profilú rádiók és a közszolgálati rádiók hallgatottsága közt mély szakadék tátong. Ugyanakkor a helyi rádiók hallgatottsági aránya követi a regionálisan megjelenő lapok olvasottságának tendenciáját, vagyis a naponta legtöbbet hallgatott rádióadók a helyi adók. A helyi rádiók a „háttérrádiózást” szolgálják, s kérdéses, beszélhetünk-e ennél a korcsoportnál teljes figyelemmel történő rádiózásról, hiszen nem jellemző, hogy egy meghatározott műsor kedvéért kapcsolnák be a készülékeket. Minderre enged következtetni a naponta rádiózásra szánt órák magas száma. A helyi adókat a határon túlról érkezők, a lakóhelyhez kötődők és az elvagyódók csoportjába tartozók nagyjából egyformán preferálják (29–30–29 százalék), ám a régióhoz kötődők esetében ez az arány csak 16 százalék.

A regionális tévécsatornákon elsősorban a híradókat, kulturális és zenei műsorokat követik figyelemmel a megkérdezettek, ám ezek nézettségi aránya messze elmarad az általánosan fogható kereskedelmi csatornák, illetve a közszolgálati csatornák nézettsége mögött. A regionális csatornák általában csak a kábeltévé programcsomagokhoz tartoznak, így az elérhetőség köre valamelyest szűkül, hiszen bizonyos mértékig anyagi feltételekhez kötött, hogy

ki nézi a regionális és városi tévécsatornákat. Mindezek mellett az eddig vizsgált kulturális termékeket közvetítő regionális és helyi csatornákhöz kapcsolódó fogyasztási szokások a televíziózásnál is érvényre jutnak, ha nem is az eddig tapasztalt mértékben.

3. táblázat: A rádióhallgatás aránya adónként (százalék)

	Naponta több órát hallgatja	Naponta hallgatja	Összesen
Danubius	24,0	30,0	54,0
Sláger	6,0	20,0	26,0
Petőfi	1,1	6,6	6,7
Kossuth	0,5	4,0	4,5
Bartók	0,2	0,2	2,2
Helyi rádiók	27,0	29,0	56,0

Az elektronikus médiumok használatáról összegyűjtött adatok azt mutatják tehát, hogy a kulturális fogyasztás csatornái közül a regionálisan elérhető fontos szerepet játszanak a megkérdezett fiatalok kulturális szocializációjában, nagymértékben hatnak a befogadói attitűdök alakulására, és újabb regionális szűrőt képeznek az információ- és ismeretszerzés során. A televízió „globalizáltabb” csatornának tűnik az egyéb vizsgált médiumok mellett, ám ez vonás a regionális tévécsatornák versenyképességi szintjének is köszönhető.

A befogadás színterei

A szórakozási lehetőségek elérhetőségét tekintve valamennyi csoport egyetért abban, hogy maximálisan fontos az, hogy az adott településen működjenek szórakozóhelyek – míg a települési közösségben működő közös tradíciók fennmaradásáról alkotott véleményük kevésbé egyöntetű (4–5. táblázat). A szórakozási lehetőség elérhetőségét a településen a régióhoz és a lakóhelyéhez kötődő csoportok tartják a legfontosabbnak, míg az elvagyódók és a határon túliak véleménye egyenletesebben oszlik el a tízfokozatú skálán. Ugyanakkor a tradíció fenntartása a régióhoz kötődők számára tűnik a legfontosabbnak, s az elvagyódók csupán közepesen fontosnak ítélik ezt a kérdést.

4. táblázat: A szórakozási lehetőségek elérhetőségének megítélése, mobilitási csoportok szerint (mennyire fontos a lakóhelyén a szórakozási lehetőség; tízfokozatú skálán)

	Lakóhelyhez kötődő		Elvagyódó		Határon túli, helykereső		Régióhoz kötődő	
	N	%	N	%	N	%	N	%
1	4	1,6	6	2,2	5	4,8		
2	1	0,4	3	1,1				
3	2	0,8	1	0,4			3	2,9
4	5	2,0	8	2,9				
5	9	3,5	10	3,6	6	5,7	3	2,9
6	8	3,1	17	6,1			8	7,6
7	10	3,9	16	5,8	21	20,0	3	2,9
8	23	9,0	25	9,0	6	5,7	13	12,4
9	29	11,4	34	12,3	5	4,8	7	6,7
10	164	64,3	157	56,7	62	59,0	68	64,8

5. táblázat: A közös tradíciók működésének megítélése, mobilitási csoportok szerint (mennyire fontos, hogy lakóhelyén az ott élőket közös tradíciók tartsák össze; tízfokozatú skálán)

	Lakóhelyhez kötődő		Elvágódó		Határon túli, helykereső		Régióhoz kötődő	
	N	%	N	%	N	%	N	%
1	18	6,9	28	10,1	19	18,1	9	8,3
2	12	4,6	24	8,7	6	5,7	6	5,6
3	21	8,1	21	7,6	6	5,7	14	13,0
4	24	9,3	27	9,8	5	4,8	12	11,1
5	37	14,3	62	22,5	6	5,7	10	9,3
6	26	10,0	16	5,8	13	12,4	13	12,0
7	20	7,7	24	8,7	12	11,4	5	4,6
8	29	11,2	30	10,9			7	6,5
9	26	10,0	12	4,3	18	17,1	8	7,4
10	43	16,6	32	11,6	20	19,0	24	22,2

Összegzés

Arra kerestünk választ, hogy a mobilitásierősség-skálán elhelyezhető csoportjaink kulturális attitűdje hogyan alakul a regionálisan elérhető kulturális javak szempontjából, a globálisan kínálkozó lehetőségekkel szemben.

A diákok, függetlenül mobilitási aktivitásuktól, a kulturális javak közti választás során előnyben részesítik a lokálisan kínálkozó forrásokat a globálissal szemben, illetve a kulturális javak közti szelekció során a lokálisan adott javak nem szorulnak háttérbe a globálisan adottakkal szemben.

A médiumok közül a nyomtatott médiumok esetében érvényesülnek legerőteljesebben a lokális szempontok, míg a televíziónál legkevésbé. E jelenség kialakulásában a helyi és regionális csatornák gyengébb versenyképessége is szerepet játszhat.

Az egyes mobilitási csoportok közül a lakóhelyhez kötődők kulturális szelekciós folyamataiban érvényesülnek leginkább a lokális szempontok, legkevésbé pedig a határon túlról érkezők esetében, követve a csoportok mobilitási erejének tendenciáját.

Nagy Éva

Iskolák feladatai, pedagógiai hitvallása a harmadfokú képzésben

Kutatásunk célja a harmadfokú képzést folytató intézmények társadalmi funkcióinak, feladatainak, az oktatási rendszerben betöltött szerepének vizsgálata. A kutatás során olyan közép- és felsőfokú oktatási intézményeket kerestünk fel a Partium területén, melyekben érettségit követő, de nem egyetemi, főiskolai képzés folyik. Az intézmények között két határon túl működő főiskola, valamint tizenkét, különböző profilú magyarországi középiskola szerepelt.

A régió fejlesztése

Az Észak-Alföld régióban elsősorban a két felsőoktatási intézmény (Debreceni Egyetem, Nyíregyházi Főiskola) elégíti ki a régió továbbtanulási igényeit. Az általában közepes vagy